

EGY CSALÓDÁS TÖRTÉNETE

NÉHÁNY SZÓ HERMAN LIPÓT 1919-ES NAPLÓINAK MÁSODIK RÉSZÉ ELÉ

„Most, hogy csendes részvétlenségben kimúlott a kommunizmus, illenék pár halotti sort írni szegényről. Igaz, hogy halottakról vagy jót, vagy semmit. De egy ilyen érdekes, de szörnyen drága kísérletről mégiscsak kell pár szót ejteni. Nem tudományos boncolgatást – hiszen erről könyvekben tán még igen sok szó esik, de szubjektív érzéseket kifejező sorokat. Mindenekelőtt konstatálni kell, hogy állandó állapotnak tán még Kun- vagy Szamuely-féle rajongó kommunisták sem tekintették ezt a kísérletet. Egy rendszer, mely azt tételezi fel, hogy az emberek alaptermészetükben változnak meg, hogy elhagyják fő tulajdonságukat: az önzést, egy ideális állapot kedvéért, már alapjában van elhibázva. A kommunista társadalmi rend ahelyett, hogy megjavította volna az embereket, rettenetesen ártott az erkölcsöknek, hamisságra és csalásra kényszerítette őket. S a vezetők lapjaik útján példát mutattak a hazudozásban, az igaz tények letagadásában, a dolgok s események ferde beállításában a tömegnek az erkölcstelenségből.” – jegyezte fel több száz füzete egyikébe a Tanácsköztársaság bukásának napjaiban Herman Lipót festő. Ránk maradt naplója, melynek második részét a szereplőket, eseményeket, tehát a kontextust bemutató, értelmező tanulmányokkal kiegészítve adjuk közre, nem csupán azért unikális, mert nem visszaemlékezésről, hanem az eseményekkel egyidőben rögzített feljegyzések füzéről van szó, hanem azért is, mert az idilli pásztorjelenetek, bibliai témák és klasszikus aktok közkedvelt festője a legkevésbé sem tartozott a baloldali elkötelezettségű vagy avantgárd művészek táborához. Inkább konzervatívnak számított, aki 1919 traumáját hatalmas, több méteres *Illés próféta/ Utolsó Ítélet*-ábrázolásban dolgozta fel, s aki így jellemezte önmagát: „Én egyelőre szolidabb vagyok, mint valaha, csakis a régieket bújom. Ma pl. Daumier-t fedeztem fel újra, tegnap Rembrandtot. Nekem elég modernnek ezek is.” Az élet és a művésztársak azonban úgy akarták, hogy a szakszervezet élére kerülve a művészek csendes többségét képviselje a Tanácsköztársaság viharos napjaiban, így rálátása nyílt a 133 nap legfontosabb művészeti eseményeire, például a május 1-ei ünnepi városdekoráció születésére, amit így kommentált: „Ha olvassa az ember az újságban a rémregényeket lefűző történeteket a Lenin-fiúk rettenetes dolgairól, utólag is elrémül a gondolatra, hogy milyen szörnyűségek vettek bennünket körül az elmúlt 4 1/2 hónap alatt. Hogy ezzel a rettenetes Szamuelyvel egyszer együtt ültünk a Fészek zongoratermében, mikor a május 1-ei díszítést beszélte meg a fiúkkal (milyen elégtétel, hogy abban nem vállaltam munkát). Hogy amikor a szakszervezetben lefűztük a túlzó Uitzokat és Nemes Lampértheket, tulajdonképpen milyen közel állottam ahhoz, hogy Lenin-fiúkkal vonjanak felelősségre, amiért a népbiztosság

hivatalos szervei ellen, a direktórium tagok ellen foglaltunk állást.” Naplójából kiderül, hogy hozzá hasonlóan sokan csalódástörténetként élték meg a proletárdiktatúra napjait, az előző számunkban elemzett, balul elsült művészkataszter-kísérlet után a megélhetésüket is veszélyben érezték. Voltak, akik vélhetően nem meggyőződésből, hanem a honoráriumért, vagy más okokból, esetleg opportunizmusból vettek részt a május elseji díszítésben. Zala György például önként ajánlkozott megcsonkított Millenniumi Emlékműve elfedésére egy Marxszoborcsoporttal, majd, hogy a mű jövőjét is biztosítsa, a dekorációk végleges otthonának szánt Proletármúzeum szobrászati tanácsadójának jelentkezett, viszont 1920-ban már azt nyilatkozta a sajtónak, hogy mindközben az öngyilkosság gondolata is megfordult a fejében. Az újonnan közreadott források reményeink szerint segítenek elkerülni a leegyszerűsítő sztereotípiákat, az értelmező tanulmányokkal pedig arra törekedtünk, hogy felhívjuk a figyelmet az olyan belső törésvonalakra, mint a szociáldemokraták és a kommunisták között kirobbant ún. Mácza-vita, vagy Kassák Lajos szembefordulása Kun Bélával, az avantgárd megosztottsága, a Vörös Május már a korban is vegyes fogadtatása, tehát mindazokra a kevésbé kutatott eseményekre és jelenségekre fókuszáltunk, melyek tovább árnyalhatják 1919 centenáriumaára készülve az eddig kialakított, már így is összetett képet.

Herman Lipót: Illés próféta (Utolsó Ítélet), 1921 k., lappang. Repr. Szépművészeti Múzeum - Magyar Nemzeti Galéria, Adattár, Budapest

(- a szerk.)